

BOHUSLAV CHROPOVSKÝ
Nitra

PRÍNOS VEĽKOMORAVSKEJ MATERIÁLNEJ A DUCHOVNEJ KULTÚRY DO RÁMCA EURÓPSKEJ KULTÚRY

Zaoberať sa prínosom veľkomoravskej kultúry do vývoja európskej kultúry môže sa zdať azda nie celkom primerané, lebo z rôznych aspektov sa tejto problematike venovalo viacej autorov. Avšak napriek predloženiu mnohých prameňov a vedeckých faktov sa v celom rade zahraničných súborných historických prác táto skutočnosť náležite nedoceňuje, ba často obchádza, čo sa zvlášť markantne prejavuje v publicistickej spisbe. Keďže pre osvetlenie tejto problematiky značným pozitívnym vkladom prispel aj zosnulý prof. Dostál (1965, 1966, 1970) patriaci k naším významným slavistom, chcem v česť jeho pamiatky pripojiť k tejto tématike niekoľko poznámok a námetov.

Keď cisár Konštantín Porfyrogenetos vo svojom diele *De administrando imperio* (MORAVCSIK — JENKINS 1949) pre štát Slovanov sídliačich na sever od Dunaja použil pomenovanie Veľká Morava, ukázal na to, aký rozľahlý a mocný štát to bol a ako imponoval súčasníkom, keď jeho význam a veľkosť sa spomínala takmer po polstoročí po jeho zániku. Vychádzajúc z tohto faktu nezdá sa mi celkom odôvodnené, že v súčasnosti sa názov Veľká Morava u niektorých autorov nepovažuje za historicky správny termín. Som toho názoru, že tento názov vyjadruje ako geopolitickú, tak aj historickú skutočnosť, ktorá v stredoeurópskom prostredí nastala po roku 830 (DEKAN 1951, 42; KUČERA 1987, 25; RATKOŠ 1988, 33).

Po počiatočných rozbrojoch a istej roztrieštenosti sa veľkomoravský štát vnútorne i zahranično politicky upevnil za vlády kniežaťa Rastislava (846–870). V Rastislavovi sa na čelo Veľkej Moravy dostal vynikajúci štátnik, ktorý sa snažil zabezpečiť nielen nezávislosť štátu, ale aj posilniť a udržať stredodunajský zväz a pripútať k nemu všetkých susedov. Veľká Morava čoraz väčšími sa stávala dejiskom kultúrno-politického zápasu dvoch mocenských blokov východu a západu. V tomto zápase Rastislav usiloval o vytvorenie vyspelého nezávislého štátu a o zachovanie národného charakteru Veľkomoravskej ríše.

Už Rastislavovi predchodcovia poznali, akú veľkú úlohu vo vývoji spoločnosti malo kresťanstvo. Preto sa nebránili jeho prenikaniu, ba naopak, podporovali ho. Písomná zmienka o vysvätení kostola v Nitre roku 828 salzburským arcibiskupom Adalrámom, jasne ukazuje, odkiaľ sa k nám kresťanská nauka šírila. Svedčia o tom aj odkryté kostoly na Morave (Modrá, Mikulčice, Staré Město) zbudované v prvej tretine 9. stor. (CIBULKA 1958).

Rastislav vedel, že iba vtedy bude jeho štát silný a nezávislý, ak bude mať vlastnú cirkevnú organizáciu (VAVŘÍNEK 1963, 63). Preto sa obrátil na pápeža Mikuláša I. so žiadosťou o zriadenie tejto správy. Keďže pápež Rastislavovej žiadosti nemohol vyhovieť, politická situácia ho nútila hľadať podporu u byzantského cisára. Rastislav prostredníctvom poslov žiadal cisára Michala III., aby mu poslal takého učiteľa, ktorý by jeho ľudu v slovienskej reči vysvetlil pravú vieru, aby ich napodobnili aj iné kraje, keď to uvidia (STANISLAV 1945, 21). Na Veľkej Morave misiu Konštantína a Metoda prijali s veľkou radosťou a najvyššími poctami. Okrem šírenia pravej viery a upevňovania kresťanstva ich úlohou bolo zavedenie slovienskej reči do liturgie, usporadanie cirkevných pomerov na Veľkej Morave, vybudovanie slovienskeho učilišťa a výchova kňazského dorastu (LACKO 1963, 82–102).

Zámery úspešnej Rastislavovej politiky boli zradou jeho synovca Svätopluka nielen pribrzené, ale mnohé aj úplne zmarené. Aj keď Svätopluk po istom čase zasadol na kniežací prestol Rastislavov, upustil od jeho ušľachtilých ekonomicko-sociálnych a kultúrno-politických cieľov, ale veľmi vehementne začal uplatňovať veľmocenskú politiku a vytvárať rozsiahlu heterogénnu ríšu (RATKOŠ 1988, 56). Veľkomoravský vladár odovzdal svoju dŕžavu pod záštitu pápežskej stolice, čím získal nielen podporu Ríma, ale aj prestíž vo vtedajšom svete (RATKOŠ 1968, 181). V tomto období došlo aj k veľkému rozkvetu veľkomoravskej profánnej ale zvlášť sakrálnej architektúry (POŠMOURNÝ 1964). Vďaka rozsiahlej organizátorskej a výchovnej činnosti arcibiskupa Metoda podstatne sa zvýšil aj počet domáceho duchovenstva. Výučba bola spojená nielen s existenciou kláštorov ale aj škôl, ktoré boli centrom literárnej tvorby (RATKOŠ 1988, 111).

O hospodárskom a sociálnom živote veľkomoravského obyvateľstva sa zachovali len skromné písomné správy ako aj toponymické názvy (KRAJČOVIČ 1956). Preto pri sledovaní ekonomicko-sociálneho vývoja a zmien na Veľkej Morave treba vychádzať predovšetkým z archeologických objektov a materiálnej kultúry. K riešeniu tejto problematiky poskytujú zásadný názorový a porovnávací fond nielen dnes už dobre známe veľkomoravské centrá, predovšetkým však početné hradiská, sídliská a v neposlednom rade aj pohrebiská (DOSTÁL 1966; CHROPOVSKÝ 1989; POULÍK 1985). Treba však brať do úvahy skutočnosť, že vývoj v jednotlivých prirodzených regiónoch prebiehal rôznou intenzitou, čo sa prejavilo ako v geopolitickej situácii, tak aj vo vývoji materiálnej kultúry.

Novou črtou vývoja sídliskových foriem na Veľkej Morave je vznik aglomerácií predmestského alebo mestského typu s diferencovaným výrobným alebo služobným charakterom osád, ktoré sa budovali pri najdôležitejších hradských centrách. Táto aglomerácia zlučovala okrsok administratívny, cirkevný a hospodársky. Nepochybne vzory pre tieto formy preberali veľkomoravania ako z miest franských, byzantských, tak i centier blízkovýchodných.

Fenoménom rozvoja sídliskových foriem na Veľkej Morave je vznik dvorcového systému a služobnej organizácie. Problematiku s tým súvisiacu veľmi precízne a vedecky správne na naše podmienky prvý spracoval práve B. Dostál (1970). Opevnený dvorec sa javí ako typ sídliskovej hospodárskej jednotky, spravujúci a obhospodarujúci menší územný celok. Po stránke morfolologickej a typologickej nadväzuje na domáci vývoj, ale pre jeho rozvoj a funkčnosť podstatnú úlohu tu zohral západoeurópsky vplyv (DOSTÁL 1975; RUTTKAY 1975). Táto spočiatku progresívna forma začala postupne nadobúdať negatívne črty, čo sa ukázalo na konci 12. a začiatku 13. storočia, keď viedla k podporeniu decentralizačných tendencií šľachty a k rozkladu kráľovského majetku.

Na systém kniežacích dvorcov a hradov viazala sa aj služobná organizácia, majúca pevnú štruktúru v oblasti výroby a služieb, zameraná predovšetkým na saturovanie potrieb panovníka a jeho štátneho aparátu. Služobná organizácia, ako ukazuje názvoslovná terminológia osadených a zamestnaneckých druhov, je lokalizovaná do blízkeho okruhu veľkomoravských centier a dvorcov.

Odraz tejto novej historickej situácie s dostatočnou dokumentárnou vernosťou možno vystopovať a sledovať aj vo vývine hmotnej kultúry a umeleckého vkusu. Osadené na rozhraní východnej a západnej Európy, slovienské etnikum reagovalo na všetky kultúrne podnety prichádzajúce zo susedných oblastí, alebo sprostredkované obchodom zo vzdialenejších krajín. Veľkým prínosom a významom nielen pre veľkomoravských Slovienov, ale aj pre rozvoj kultúry 9. stor. bolo, že tieto infiltrujúce vplyvy sa nielen preberali, ale predovšetkým pretvárali v domácom pojatí vysoko vyspelého umeleckého vkusu a špecializovanej výroby a že sa viac či menej tieto typické veľkomoravské výrobky dostávali do všetkých oblastí Európy (DOSTÁL 1965; CHROPOVSKÝ 1962; POULÍK 1970).

Už od konca 8. storočia sa mohlo slovanské remeslo presadiť, nielen ako neoddeliteľná súčasť celkového produkčného diania, ale v niektorých odvetviach dosiahlo aj mimoriadnu vyspelosť ako po stránke technologickej tak aj umeleckej. Platí to v značnej miere o metalurgii železa, kováčstve, uhliarstve, hrnčiarstve, šperkárstve ai. (PLEINER 1962; BIALEKOVÁ 1965; CHROPOVSKÝ 1983). Tieto remeselné odvetvia boli nezbytné k reprodukcii života na danom stupni európskeho vývoja. Avšak celkový výrobný potenciál dosvedčuje aj rozkvet odvetví, ktoré svojimi výrobkami zásobovali tie úseky, ktoré neboli nezbytné k udržaniu a rozvoju života, v menšej či väčšej miere obyvateľstva obce a jeho vedúcej vrstvy zvlášť. Tým bolo kovolejárstvo, kovotepectvo, výroba

zlatého, strieborného, bronzového a skleneného šperku. Veľkomoravský šperk prezrádza vplyvy niekoľkých výrobných okruhov, avšak početné výrobné objekty a pracovné nástroje svedčia jednoznačne o domácej produkcii. Šperkári čerpali predovšetkým zo starších podunajských tradícií, avšak objavujú sa aj vplyvy z byzantsko-orientálneho prostredia i pôsobenie karolínskeho výrobného a umeleckého okruhu (EISNER 1949; ARBMAN 1962; BENDA 1963; DOŠTÁL 1966; CAPELLE 1968). Prevažná časť veľkomoravskej šperkárskej výroby však dokladá, že boli vytvorené domáce druhy a to ako po stránke tvarovej tak aj výzdobnej, čo jednoznačne dokazuje, že ide o vysoko vyspelú sloviensku kultúru (DEKAN 1963; KLANICA 1974).

Veľkomoravskí umeleckí remeselníci vytvorili teda svojrázne šperky, ktoré sa do okolitých krajín dostávali obchodom, darmi, vojnovou korisťou a v neposlednom rade i územným rozširovaním štátu. V týchto oblastiach pôsobil veľkomoravský vkus na tvorbu tamojšieho šperkárstva a pod ich vplyvom sa vytvárali rozličné imitácie „veľkomoravských“ typov šperkov, ktoré sa vyrábali aj v dobe, keď vo vlastnej kryštalizačnej oblasti postupne zanikli.

Veľkomoravský štát sa ukázal ako rozhodujúci významný činiteľ aj v rade diplomatických a vojenských stretnutí. Počas svojej existencie si uchránil samostatnosť v rámci rímskeho univerza. Veľmi úzke kontakty mala Veľká Morava s Byzanciou a byzantský cisár jej poskytol určité kultúrno-cirkevné sankcie a Rastislavovi potvrdenie vyššej hierarchickej hodnoti. Mimoriadny význam mali veľkomoravské kontakty s rímskou kúriou a pápežskou stolicou, ktoré na jednej strane zaisťovali a upevňovali postavenie Veľkej Moravy voči Impériu, zabezpečovali jej štátnosť, politickú a cirkevnú samostatnosť, na strane druhej umožňovali a posilňovali politické a cirkevné záujmy Svätej stolice v strednej Európe. V medzinárodných vzťahoch dôležitý význam mali tiež kontakty Veľkej Moravy s Bulharskom, ku ktorému sa viaže aj ďalší rozvoj časti staroslovienskej kultúry, písomnosti a vzdelanosti. Nie menší význam v tomto smere mali aj kultúrno-politické vzťahy k rodiacej sa Kijevskej Rusy (HAVLÍK 1986; KUČERA 1987).

Skutočnosť, že veľkomoravský štát sa mohol uchádzať o priazeň vtedajších mocností určujúcich európsky vývoj (Franská ríša, Byzancia, Rím) a opačne, je výrazným svedectvom jeho významného mocenského politicko-kultúrneho medzinárodného postavenia. A tento fakt sa veľmi markantne prejavil a odzrkadlil nie len v oblasti politickej, ale zvlášť v oblasti duchovnej kultúry, písomnosti a vzdelanosti vôbec.

Z jazykovedy je dosť dokladov, že v strednej Európe už koncom 8. stor. vznikala prvá západoslovanská kresťanská terminológia a súčasne aj prvý jazyk staršej formácie (ISAČENKO 1949). Bolo to obdobie formovania tzv. kultúrneho jazyka (alebo nárečia), ktorý sa používal v piesňach, obradných formulách, porekadlách, povestiach, ústne tradovaných právnych predpisoch a zvyklostiach. Kultúrne nárečia, podobne ako spisovné jazyky, vznikali na podklade miestnych nárečí, ale keďže slúžili potrebám väčších organizačných celkov, čoskoro dostali

nadnárečový, medzikmeňový charakter. Spoločenský pokrok a diferenciacia najprv v rámci nadkmeňovej, a potom v rámci štátnej organizácie veľkomoravskej spôsobili aj rozvoj štýlov kultúrneho jazyka, používaného na celospoločenské ciele (HAVRÁNEK 1955; MAREŠ 1956; DOSTÁL 1966).

Nová významná kapitola v dejinách slovanskej vzdelanosti a písomnosti vôbec a veľkomoravskej zvlášť sa začala príchodom solúnskych bratov Konštantína a Metoda na Veľkú Moravu (VAŠICA 1966). Isteže ich prvoradým poslaním bolo upevňovať a rozširovať kresťanstvo u veľkomoravských Slovienov, hlásať Božie slovo v domácom jazyku, ktorému by ľud rozumel a venovať sa výchove slovienskeho kňazského dorastu (NÁHALKA 1963). Avšak byzantská misia mala aj širšie poslanie kultúrne a politické. Ich náboženská, učiteľská, organizačná a literárna činnosť znamenala rozkvet slovienskej i slovanskej vzdelanosti, neobyčajne bohatej prekladateľskej činnosti, vznik a rozkvet pôvodnej slovienskej literárnej tvorby, slovienskej liturgie, cirkevného i svetského práva a rozvoj kultúry vôbec (DVORNÍK 1970). Treba brať do úvahy, že byzantská misia neprišla na Veľkú Moravu do náboženskej a kultúrnej prázdnoty. Už pred ňou tu pôsobila misia iroškótska, franská, grécka i talianska, ktoré tu zanechali mnohé cenné vklady ako v náboženskom tak i spoločenskom živote. Taktiež slovienský jazyk zachovávajúci tradičné výrazové prostriedky bol už vtedy ako orgán súdobého života a snaženia jazykom kultúrnym, ale predsa až pôsobením sv. Cyrila a Metoda a ich spolupracovníkov a žiakov, ich živým slovom, dostalo sa mu mocného popudu k vyššiemu rozmachu (STANISLAV 1958; HORÁLEK 1966).

Knižná vzdelanosť pestovaná staroslovienským jazykom nezostala iba úzkou záležitosťou veľkomoravskou, ale znamenala skutočný začiatok slovanskej literárnej činnosti vôbec. Veľkým prínosom bolo rozhodnutie pápeža Hadriána II., ktorý uvítal, že sa v strednej Európe vytvára veľká cirkevná oblasť, nepodliehajúca vplyvu cirkevných patriarchov, slávnostným povolením slovienskej liturgie otvoril cestu rozvoju aj slovanského jazyka a literatúry. Ostáva navždy historickou zásluhou sv. Cyrila a sv. Metoda, že starosloviencina bola postavená na úroveň súdobých bohoslužobných jazykov a takto dôstojne začlenená do súvislého kultúrneho kontextu (HOLLÁ 1985). Dôležitý je tiež fakt, že sv. Cyril a sv. Metod zvestovali Božie slovo novým národom a oddali im všetok cirkevný zákon, ktorý preložili z gréčtiny do ich jazyka (FEDOR 1990). Nakoniec tieto dejinné fakty v novodobej histórii potvrdzuje a sprítomňuje aj Encyklika *Egregiae virtutis* pápeža Jána Pavla II., ktorý vyhlásil sv. Cyrila a sv. Metoda za spolupatrónov celej Európy.

Zavedením slovienskej liturgie stala sa starosloviencina rečou literárnou a bola povýšená na stupeň kultúrneho jazyka. Podmienky, možnosti a príčiny jeho rozsiahleho rozšírenia a dlhého trvania sú viaceré. Okrem príslušnosti k jednej veľkej kultúrnej sfére, k sfére byzantskej kultúry, ktorá v dobe veľkomoravskej bola v tesnom styku so západnou kultúrnou tradíciou, okrem všetkých

pomerov štátneho a medzinárodného života, ktoré jeho pôsobenie a uplatňovanie uľahčovali, treba hľadať i vo vlastnostiach tohto jazyka samého. Od začiatku totiž bol široko zrozumiteľným a všeobecne prijateľným komunikatívnym nástrojom, mal charakter medzislovanský a aj v neskorších epochách zostal v podstate jednotný (PAULÍNÝ 1964).

Pri rozbere veľkomoravskej materiálnej a duchovnej kultúry a hľadani súvzťažných analógií je vidieť vzájomné ovplyvňovanie a prepojenie týchto kultúrnych prejavov. Dôležitá je však skutočnosť, že prevládajú prvky domáce a že prejavy veľkomoravskej kultúry nielen boli ovplyvňované, ale zároveň samotné ovplyvňovali súdobú európsku kultúru.

LITERATÚRA

- ARBMAN, H. 1962: Blatnice und Vaage, PA 53, 330–338.
- BENDA, K. 1963: Karolínská složka blatnického nálezu, SIA 11, 199–222.
- BIALEKOVÁ, D. 1965: Rozvoj remeselnej výroby na Slovensku v 9.–11. stor. In: O počiatkoch slovenských dejín, Bratislava, 81–95.
- CAPELLE, T. 1968: Karolingische Schmuck in der Tschechoslowakei, SIA 16, 229–244.
- CIBULKA, J. 1958: Veľkomoravský kostel v Modré u Velehradu a začátky kresťanství na Moravě, Praha.
- DEKAN, J. 1951: Začiatky slovenských dejín a ríša veľkomoravská, Bratislava.
- DEKAN, J. 1963: O genéze výtvarného prejavu Veľkej Moravy, Výtvarný život 8, 283–290.
- DOSTÁL, B. 1965: Das Vordringen des grossmährischen Materiellen Kultur in die Nachbarländer. In: Magna Moravia, Praha, 361–414. In: Das Grossmährische Reich, Praha, 329–335.
- DOSTÁL, B. 1966: Slovanská pohřebiště ze střední doby hradištní na Moravě, Praha.
- DOSTÁL, B. 1970: K otázce velkomoravských dvorců u Slovanů, PA 61, 270–278.
- DOSTÁL, B. 1975: Břeclav — Pohansko, velkomoravský velmožský dvorec, Brno.
- DVORNÍK, F. 1970: Byzantská misie u Slovanů, Praha.
- EISNER, J. 1947: K dějinám našeho hradištního šperku, Časopis národního musea 66, Praha, 142–162.
- FEDOR, M. 1990: Spolupatróni Európy. Ich odkaz na Slovensku, Prešov.
- HAVLÍK, E. L. 1986: Grossmähren in Kontext der europäischen und allgemeinen Geschichte. In: Grossmähren und die Anfänge der tschechoslowakischen Staatlichkeit, Praha, 212–244.
- HAVRÁNEK, B. 1955: K otázce mezislovanských vztahů spisovných jazyků, In: Slavia 24, 179–187.
- HOLLÁ, A. 1985: Metod učitel' Slovienov, Martin.
- HORÁLEK, K. 1966: Die cyrilo-methodianische Literatur und ihre kulturgeschichtliche Bedeutung. In: Das Grossmährische Reich, Praha, 319–328.
- CHROPOVSKÝ, B. 1962: Slovanské pohrebisko v Nitre — Lupke, SIA 10, 175–240.
- CHROPOVSKÝ, B. 1983: Zur Problematik der Entstehung und Entfaltung spezialisierten Handwerkzweige in Grossmähren. In: Das Handwerk in vor- und frühgeschichtlicher Zeit, Göttingen, 120–159.
- CHROPOVSKÝ, B. 1989: Slované. Historický, politický a kulturní vývoj a význam, Praha.
- ISACENKO, V. A. 1948: Začiatky vzdelanosti vo Veľkomoravskej ríši, Turč. Sv. Martin.
- KLANICA, Z. 1974: Práce klenotníků na slovanských hradištích. Studie AÚ ČSAV v Brně 2/6.
- KRAJČOVIČ, R. 1956: K otázke sociálneho rozvrstvenia staroslovanského etnika na Slovensku. In: Slov. národopis 4, 337–367.
- KUČERA, M. 1987: Veľká Morava a Bulharský štát. In: Zborník FFUK, Historia 27, 15–43.
- LACKO, M. 1963: Sv. Cyril a Metod, Rlm.

PRÍNOS VEĽKOMORAVSKEJ MATERIÁLNEJ A DUCHOVNEJ KULTÚRY
DO RÁMCA EURÓPSKEJ KULTÚRY

- MAREŠ, F. V. 1956: Vznik slovanského fonologického systému a jeho vývoj do konce obdobi slovanské jazykové jednoty, *Slavia* 25.
- MORAVCSIK, GY. — JANKINS, H. J. R. 1949: *Konstantinos Porphyrogenetos: De administrando imperio*, Budapest.
- NÁHALKA, Š. 1963: O plný zmysel cyrilometodejskej misie a jej 1100 ročného jubilea. In: *Most*, 1–21.
- PAULÍNÝ, E. 1964: Slovesnosť a kultúrny jazyk na Veľkej Morave, Bratislava.
- PLEINER, R. 1962: Staré evropské kovárstvi, Praha.
- POŠMOURNÝ, J. 1964: Cirkevní architektura Velkomoravské říše, *Umění* 12, 157–202.
- POULÍK, J. 1970: Beziehungen Grossmährens zu den europäischen Kulturgebieten. In: *Festschrift zu den 70. Geburtstag v. Adalbert Klaar u. H. Mitscha — Märheim*, Wien.
- POULÍK, J. 1985: Svědectví výzkumu a pramenů archeologických o Velké Moravě. In: *Velká Morava a počátky československé státnosti*, Praha — Bratislava.
- RATKOŠ, P. 1968: Pramene k dejinám Veľkej Moravy, Bratislava.
- RATKOŠ, P. 1988: Slovensko v dobe veľkomoravskej, Košice.
- RUTTKAY, A. 1975: Ducové, veľkomoravský kniežací dvorec, Nitra.
- STANISLAV, J. 1945: Slovanskí apoštoli Cyril a Metod a ich činnosť vo Veľkomoravskej ríši, Bratislava.
- STANISLAV, J. 1958: Dejiny slovenského jazyka I., Bratislava.
- VAŠICA, J. 1956: Literární památky epochy velkomoravské (863–885), Praha.
- VAVŘÍNEK, V. 1963: Cirkevní misie v dějinách Velké Moravy, Praha.

**BEITRAG DER GROSSMÄHRISCHEN MATERIELLEN
UND GEISTIGEN KULTUR IN DEN RAHMEN
DER EUROPÄISCHEN KULTUR**

Nach dem Jahre 830 entstand im mitteleuropäischen Milieu ein neues geopolitisches und historisches Gebilde — der grossmährische Staat. Der hervorragende Staatsman Rastislav strebte die Schaffung eines politisch, wirtschaftlich und kulturell hochstehenden unabhängigen Staats mit einer eigenen Kirchenorganisation an.

Nach dem Jahre 830 entstand im mitteleuropäischen Milieu ein neues geopolitisches und historisches Gebilde — der grossmährische Staat. Der hervorragende Staatsman Rastislav strebte die Schaffung eines politisch, wirtschaftlich und kulturell hochstehenden unabhängigen Staats mit einer eigenen Kirchenorganisation an.

Im Gebiet Grossmährens entstanden und entfalteten sich hochstehende spezialisierte Handwerke und Kunsthandwerkszweige, es bildete sich eine eigenständige materielle Kultur, namentlich im Bereich der Schmuckwarenproduktion, die teilweise von der byzantinischen und fränkischen Kunst beeinflusst war, doch sie selber beeinflusste die Entwicklung der materiellen Kultur sowohl im Süden als auch im Osten und Norden Europas.

Obzwar im mitteleuropäischen Raum bereits Ende des 8. Jh. die erste westslawische christliche Terminologie entstand, began doch nur ein neues bedeutsames Kapitel in der Geschichte der slawischen Bildung und Literatur allgemein, und namentlich der grossmährischen, erst mit der Tätigkeit der byzantinischen Mission Konstantins (Kyrills) und Methods. Durch die Einführung der slowienischen Liturgie wurde das Altslowienische zur literarischen Sprache und auf die Stufe einer Kultursprache erhoben. das in altslowienischer Sprache gepflegte Schrifttum blieb keine engbegrenzte grossmährische Angelegenheit, sondern bedeutete den Beginn der slawischen literarischen Tätigkeit überhaupt.

Bei der Analyse der grossmährischen materiellen und geistigen Kultur und beim Suchen wechselseitiger Analogien ist eine gegenseitige Beeinflussung und Überbrückung von Kulturäusserungen im Rahmen der zeitgenössischen europäischen Kulturen zu sehen.

